

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr lic. Dawida Wiecha pt. „Tożsamość europejska w kontekście współczesnych zagrożeń z perspektywy odnowy społeczno-kulturowej i religijnej w świetle literatury przedmiotu” (Kraków 2021)

Pan mgr. Dawid Wiech podjął temat niezwykle ważny tak od strony poznawczej, jak i społecznej. Kwestia współczesnego kryzysu tożsamości europejskiej jest wręcz fundamentalnym zagadnieniem społeczno-politycznym. Mamy dziś do czynienia z kluczową dyskusją na temat przyszłości Unii Europejskiej, gdzie głos strony chrześcijańskiej tak na poziomie naukowym, jak i medialnym jest mało słyszany. Recenzowana dysertacja uzupełnia zatem w istotny sposób brak w badaniach dotyczących kwestii tożsamości kulturowej Europy.

Ramy chronologiczne opisywanego w pracy zjawiska dotyczą głównie przełomu XX i XXI wieku. Niewątpliwą intencją pana magistra było ujęcie tego problemu z punktu widzenia nauczania Kościoła, a w szczególności nauczania papieża Jana Pawła II. Dostrzegając tę motywację można mieć pewne postulaty w kwestii uproszczenia tego niezwykle rozbudowanego tytułu rozprawy. Można by ten temat sformułować krócej, np. „Tożsamość europejska w nauczaniu Jana Pawła II”, albo „Kryzys tożsamości europejskiej w świetle nauczania społecznego Kościoła”. W ten sposób osiągnęlibyśmy nie tylko temat bardziej czytelny od strony językowej, ale również o wiele łatwiej byłoby zdefiniować w pracy kryteria doboru źródeł i opracowań. Określenie, że analiza przeprowadzona zostanie z punktu widzenia „odnowy społeczno-kulturowej i religijnej” wydaje się nieostre (trudno wszak dostrzec we współczesnym świecie oznaki takowej „odnowy”, choć postulowana ona była niejednokrotnie przez św. Jana Pawła II).

Na płaszczyźnie źródłowej autor sięgnął do dość licznej literatury przedmiotu, w dużej mierze opierając się na dokumentach papieżowskich. Nie znajdujemy jednak we wstępie precyzyjnego dookreślenia kryteriów doboru źródeł, co by ułatwiało ocenę kwestii warsztatowych zaprezentowanych w rozprawie. Zatem dobór literatury jest różnorodny, pojawiają się jednak braki, które warto by uzupełnić. Kwestię cywilizacji europejskiej, roli narodów w Europie w sposób niezwykle pogłębiony prezentują przedstawiciele Lubelskiej Szkoły Filozoficznej. Do dorobku tego środowiska autor sięga minimalnie. Znajdujemy tutaj bardzo ważną pozycję prof. Henryka Kieresia „Personalizm czy socjalizm? U podstaw życia społecznego”, jednakże warto by sięgnąć po szereg

innych pozycji tego autora, w których zajmował się kwestią postmodernizmu, czy kryzysem sztuki¹. Bardzo pomocne z pewnością okazałyby się prace innych wybitnych przedstawicieli wspomnianej Szkoły: o. prof. Mieczysława Alberta Krapca, Piotra Jaroszyńskiego (wystarczy wspomnieć choćby serię wydawniczą pod red. prof. Jaroszyńskiego zatytułowaną „Kryzys cywilizacji Zachodu”), ks. Tadeusza Guza i innych². Kwestią starcia cywilizacji na kontynencie europejskim w ujęciu Feliksa Konecznego zajmowali się tacy przedstawiciele Szkoły Lubelskiej jak Paweł Skrzydlewski³ czy Ryszard Polak⁴. Zagadnienia podejmowane przez doktoranta w recenzowanej dysertacji szeroko były podejmowane w czasopiśmie wydawanym przez wspomniane lubelskie środowisko tomistyczne. Chodzi tu przede wszystkim o czasopismo „Człowiek w Kulturze” oraz kwartalnik „Cywilizacja”. Naukowcy z tego kręgu żywo też uczestniczą w dyskursie naukowym aranżowanym przez toruński ośrodek akademicki i medialny (Radio Maryja). Tam też pojawiają się badacze z innych ośrodków żywo zabierający głos w kwestiach zmagania kulturowych i cywilizacyjnych na kontynencie europejskim (Grzegorz Kucharczyk, ks. Paweł Bortkiewicz). Wykorzystanie dorobku również tego środowiska ubogaciłoby od strony treściowej rozprawę. Autor słusznie szeroko sięgnął pisma współczesnych papieży (w szczególności Jana Pawła II, Benedykta XVI). Są też odniesienia do publikacji zachodnich hierarchów kościelnych. Zaznacza się jednak brak zanalizowania pod tym kontem dorobku byłego prefekta Kongregacji ds. Doktryny Wiary, kardynała Gerharda Müllera (np. tegoż „Prawda. Raport o stanie Kościoła”).

W rozprawie rzetelnie została przedstawiona rola chrześcijańskiej wizji świata w odniesieniu do kształtowania europejskiej tożsamości. Autor zmierzył się z zagadnieniem samej definicji fundamentów cywilizacyjnych Europy, słusznie nie zredukował tego problemu do wymiaru geograficznego. Ważnymi dokumentami wykorzystanymi w tych rozważaniach są posynodalne adhortacje apostolskie Jana Pawła II „Ecclesia in Europa” oraz „Christifidelis laici”. Autor wskazał, że to chrześcijaństwo broni Europę przed ideologią, gdyż stanowi ono podstawę tożsamości europejskiej. Pan mgr określił „ewangeliczną ofensywę Jana Pawła II” jako antidotum na kryzys Europy. Bazując na nauczaniu papieskim uznał kryzys rodziny w Unii Europejskiej jako kluczowe zagadnienie współczesnych czasów. Wszechobecnemu materializmowi autor przeciwstawia „Europę ducha”, promowaną przez Jana Pawła II.

Kreśląc obraz kryzysu świata Zachodu doktorant odważnie wskazał również na błędy Kościoła, zwłaszcza te zakotwiczone w przeszłości. Jako punkt odniesienia zdaje się przyjmować nauczanie Soboru Watykańskiego II. Nie ulega jednakże wątpliwości, że najgłębszy kryzys

1 Np. H. Kiereś, *Sztuka w kulturze*, Lublin 2013; tenże, *Osoba i społeczność*, Lublin 2013.

2 Przykładowe pozycje do wykorzystania: M. A. Krapiec, *Człowiek i kultura*, Lublin 2008; P. Jaroszyński, *Kultura i cywilizacja. Od Cyserona do Konecznego*, „Człowiek w Kulturze” nr 10, 2008; T. Guz, *Chrześcijańska koncepcja Europy według św. Jana Pawła II*, „Teki Komisji Prawniczej PAN” nr 12, 2019.

3 P. Skrzydlewski, *polityka w cywilizacji łacińskiej*, Lublin 2002.

4 R. Polak, *Cywilizacje a moralność w myśli Feliksa Konecznego*, Lublin 2006.

Kościola na Zachodzie nastąpił w latach po Soborze Watykańskim II (dobitnie to pokazuje przykład Niemiec). Dotyczył on tak kwestii doktrynalnych, jak i moralnych. Być może z tego powodu Kościół stał się bezbronny wobec nacierającej na Europę neomarksistowskiej rewolucji kulturowej. Z pewnością warto by ten problem również zanalizować, sięgając choćby do dorobku prof. Roberto de Mattei i środowiska wokół niego zgromadzonego⁵.

Doktorant skupił się na wskazaniu znaczenia Europy chrześcijańskiej, jako alternatywie dla popadającej w duchowy kryzys Europy konsumpcjonizmu. Pisząc o kulturotwórczej roli chrześcijaństwa ponownie szeroko sięgał po teksty papieskie. Warto by jednak zwrócić uwagę na fakt, iż mamy w Europie do czynienia z dwoma kręgami cywilizacyjnymi ściśle związanymi z odmiennymi modelami chrześcijaństwa. Czym innym w tej perspektywie jest łaciński Zachód, a czym innym bizantyński Wschód. W pracy nie ma szerszego potraktowania tego zagadnienia. Nie ma też analizy znaczenia protestantyzmu w procesie rozbicia jedności Kościoła, a dalej w procesie laicyzacji Europy. Autor skrytykował pewne naleciałości średniowieczne, zniekształcające misję Kościoła, nie pokusił się jednak tego zrobić w odniesieniu do reformacji (niezwykle pomocne mogłyby tu być publikacje ks. Tadeusza Guza). W opisie rewolucyjnych nurtów zapoczątkowanych w latach sześćdziesiątych autor sięgnął do niezwykle ciekawej publicystyki Margueritte A. Peeters, nie dotarł jednak do prac wspomnianego już księdza Guza, dotyczących kwestii filozoficznych (Szkoła Frankfurcka), a więc najbardziej istotnych dla zrozumienia procesów kulturowych obecnych na Starym Kontynencie.

W rozdziale II doktorant wskazał na fundamenty cywilizacji europejskiej (filozofia grecka, prawo rzymskie, religia chrześcijańska). Posiłkował się tutaj tradycyjnie myślą Jana Pawła II. Warto by ten problem naświetlić w jeszcze szerszej perspektywie. W sposób bardzo pogłębiony kwestię tę traktował polski historyk Feliks Koneczny⁶. Na Zachodzie wielki rozgłos zyskały cywilizacyjne poglądy Samuela Huntingtona⁷.

W kolejnym rozdziale pojawia się mocna krytyka postmodernizmu i ideologii mu towarzyszących. Autor wykorzystał w tym miejscu niezwykle ważną encyklikę „Veritatis splendor” Jana Pawła II. Warto by to uzupełnić analizami filozoficznym M. A. Krapca, czy też H. Kieresia.

W rozdziale IV i V pan Wiech opisał kierunki odnowy cywilizacji europejskiej, wskazując tradycyjnie na chrześcijaństwo. Za Janem Pawłem II opowiedział się za Europą Ojczyzn, silnie eksponując promowane przez papieża-Polaka prawa narodów. Chrystocentryzm, zdrowy patriotyzm, zdroworozsądkowe podejście do kwestii praw człowieka (z ochroną życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci włącznie) to wyznaczniki cywilizacji życia, którą promował Jan

5 Por. R. de Mattei, Dyktatura relatywizmu, Warszawa 2009; Tenże, Sobór Watykański II. Historia dotąd nieopowiedziana, Warszawa 2013.

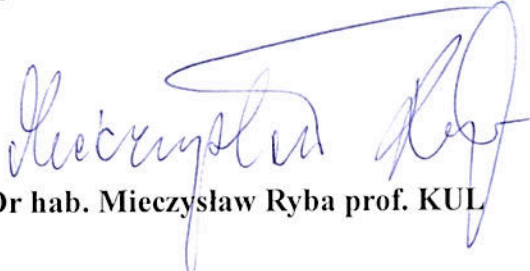
6 F. Koneczny, O wielości cywilizacji, Kraków 1935.

7 S. Huntington, Zderzenie cywilizacji, Warszawa 2004.

Paweł II, a którą doktorant w swojej dysertacji podaje jako receptę na kryzys. Teza określająca chrześcijaństwo jako najważniejszy wyróżnik tożsamości europejskiej jest postawiona bardzo jasno, można powiedzieć, że autor uzasadnił ją w sposób pogłębiony. Wskazał na różne aspekty życia kulturowego, które uległy degradacji, a które może uzdrowić ożywcze nauczanie Kościoła katolickiego. Można się było przy tej okazji pokusić o opis kryzysu uniwersytetów⁸, tak istotnych dla życia kulturowego świata Zachodu i prób ich uzdrowienia poprzez uczelnie katolickie⁹.

Jak trafnie ujął to doktorant w zakończeniu, istnieje konieczność działań nakierowanych na odnowę kondycji tożsamości Starego Kontynentu. Jednym z największych problemów jest „ignorancja względem fundamentów cywilizacji europejskiej”. Z tą ignorancją autor stara się walczyć chociażby przez wspomnianą rozprawę. Doktorant powtórzył tu główne tezy nauczania społecznego Kościoła, które podnosił św. Jan Paweł II. Chodzi zatem o „prymat osoby nad rzeczą, pierwszoplanowość kategorii ducha nad materią, personalistyczną wizję człowieka, nadrzędność etyki nad techniką, funkcjonowanie w społeczeństwie zasady subsydiarności i solidarności jako postawy komunikacji”. Są to wnioski, które doktorant poparł rozlicznymi analizami oraz odniesieniem do materiału źródłowego. Można zatem stwierdzić, że zrealizował cel, który postawił sobie na początku rozprawy.

Pragnę stwierdzić, że **praca mgr lic. Dawida Wiecha spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim**. Poczynione przeze mnie uwagi nie zmieniają pozytywnej jej oceny tak od strony warsztatowej, jak i merytorycznej. Sugerowałbym wykorzystanie zamieszczonych w recenzji uwag przy ewentualnym przygotowaniu rozprawy do wydania książkowego. **Wnioskuje o dopuszczenie mgr lic. Dawida Wiecha do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**


Dr hab. Mieczysław Ryba prof. KUL

8 Por. Rewolucja kulturalna 1968 r. i jej wpływ na amerykańską edukację, „Cywilizacja” nr 19, 2006, Fundacja Servire Veritati Instytut Edukacji Narodowej, s. 74-83

9 Zob. M. Ryba, Katolicki Uniwersytet Lubelski. Korzenie, początki, źródła tożsamości, Warszawa-Radzymin 2018.